

อัตลักษณ์ท้องถิ่นในบทซอดาปอยจังหวัดน่าน

Local Identity in the Literature of Sawdapoi, Nan Province

ธนาکانต์ หาญยุทธ^{1*} และวัชรินทร์ แก่นจันทร์²Thanakan Hanyut^{1*} and Vajrindra Kaencandra²

¹ นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

² อาจารย์ ดร. สาขาวิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยพะเยา

¹ Student in Master of Arts, School of Liberal Arts, University of Phayao

² Lecturer Ph.D. School of Liberal Arts, University of Phayao

* E-mail: fatthanakan@gmail.com

Received February 14, 2023 Revised June 5, 2024 Accepted June 30, 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่ปรากฏในบทซอดาปอยจังหวัดน่าน โดยวิเคราะห์จากเอกสารบทซอดาปอยจังหวัดน่านที่รวบรวมจากช่างขับซอในพื้นที่จังหวัดน่าน ทั้งในอดีตและปัจจุบัน จำนวน 6 ฉบับ ผลการศึกษาบทซอดาปอยจังหวัดน่าน ปรากฏอัตลักษณ์ท้องถิ่นจำนวน 3 ประการ ได้แก่ 1. อัตลักษณ์ท้องถิ่นด้านความเชื่อทางพระพุทธศาสนา กล่าวถึงความเชื่อเรื่องอานิสงส์การถวายทาน ความเชื่อเรื่องเทวดาที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา และการเปรียบเทียบเครื่องอัฐบริขารกับการทดแทนพระคุณบิดามารดา 2. อัตลักษณ์ท้องถิ่นด้านวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่น กล่าวถึงวัฒนธรรมการอยู่เดือนไฟหลังการคลอดทารก เครื่องใช้ในชีวิตประจำของคนเมืองน่านที่ปรากฏในงานบรรพชาอุปสมบท และภูมิปัญญาการดำรงชีวิตของคนเมืองน่านในอดีต 3. อัตลักษณ์ท้องถิ่นด้านภาษา มีการใช้ถ้อยคำสำนวนภาษาพื้นเมืองน่านตลอดทั้งเรื่อง ซึ่งอัตลักษณ์ทั้ง 3 ประการ สะท้อนให้เห็นถึงตัวตนของคนเมืองน่านที่ผูกโยงวัฒนธรรมทางภาษา ประเพณี สังคมและวิถีชีวิตเข้าสู่พระพุทธศาสนา โดยผ่านบทซอดาปอยจังหวัดน่าน

คำสำคัญ: อัตลักษณ์ท้องถิ่น, ซอดาปอย, จังหวัดน่าน

Abstract

This article studied local identities presented in Sawdapoi, a folk literature of Nan province. The study analyzed 6 documents concerning the Sawdapoi of Nan province collected from both past and present Saw singers in Nan province. The results of the study suggested three distinctive types of identities, namely 1. local identities concerning Buddhism beliefs about the merit of giving, Buddhist gods, and the comparison between the eight

necessities of a Buddhist monk and gratefulness towards fathers and mother; 2. a local identities with respect to local community lifestyles, which exhibited the culture of nurturing postpartum mothers, everyday objects used by Nan people, which were found in the ordain cerebation, and reflecting the local wisdoms of past lifestyles of the Nan people; 3. local identities concerning language of which the Nan dialect is used throughout the Sawdapo. Thus, the three distinctive identities reflected the identities of the Nan people which have intertwined with language, traditions, society and lifestyles with Buddhism by means of the folk literature Sawdapo of Nan Province

Keyword: Development, Agrotourism

บทนำ

อัตลักษณ์ เป็นคุณลักษณะเฉพาะตัวที่แสดงลักษณะของบุคคล สังคม ชุมชน หรือท้องถิ่น อาทิ เชื้อชาติ ภาษา ศาสนา วัฒนธรรม ฯลฯ โดยอัตลักษณ์ของคนเมื่อนาน เป็นสิ่งที่แสดงความเป็นอัตลักษณ์ของตนเอง ทั้งยังแสดงให้บุคคลอื่นได้มองเห็นความเป็นตัวตนของตนเอง ซึ่งสามารถระบุได้ว่า วัฒนธรรมนั้นคือของคนเมื่อนาน อัตลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นคนเมื่อนาน มีหลายประเภท เช่น ภาษาคำเมืองหรือภาษาพื้นเมือง อักษรธรรมพื้นเมือง การแต่งกาย และความเชื่อต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้แสดงอัตลักษณ์ความเป็นคนเมื่อนานได้เป็นอย่างดี คนเมื่อนานคือส่วนหนึ่งของคนล้านนา โดยมองอัตลักษณ์ของตนเองว่ามีคล้ายกับล้านนา มีวัฒนธรรม โบราณสถาน อาคารบ้านเรือน พิธีกรรม ความเชื่อ เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง สิ่งเหล่านี้สามารถสะท้อนความเป็นตัวตนของคนเมื่อนาน

เมื่อพิจารณางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับอัตลักษณ์พงานเขียนที่แสดงถึงอัตลักษณ์ที่เป็นวรรณกรรมท้องถิ่น แหล่งท่องเที่ยว รวมถึงวรรณกรรมปัจจุบันในรูปแบบของบทเพลง

ตั้งปรากฏในงานวิจัยของสาทิต แทนบุญ (2542) ได้ศึกษาเรื่อง อัตลักษณ์ในวรรณกรรมนิราศของหมื่นพรหมสมพัตสร (นายมี) พบว่าอัตลักษณ์ด้านศิลปะมีการนำเสนอการดำเนินเรื่องโดยใช้ประเพณีในแต่ละเดือนมาพรรณนา และใช้ลำดับของสถานที่ในการดำเนินเรื่อง อีกทั้งในนิราศบางตอนแต่งเป็นกลบทมธุรสวาที มีลีลาที่กระฉับกระเฉง และลีลาที่อ่อนหวาน ขบขันในการพรรณนาได้พรรณนาถึงสิ่งที่พบเห็น มีการใช้ความเปรียบที่เน้นข้อคิดคติสอนใจ รวมถึงทัศนะของกวีที่มีต่อชีวิต โลก และสังคม

เรื่องของอัตลักษณ์ยังปรากฏในงานวิจัยของสมคิด นันต๊ะ (2558) ซึ่งศึกษาเรื่องกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดน่าน ผลการศึกษาพบว่าคุณค่าและอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดน่านประกอบด้วย คุณค่าด้านเอกลักษณ์ของโบราณสถาน แสดงการรับรู้หรือความเข้าใจถึงที่มาของการสร้างโบราณสถานคุณค่าด้านวิชาการ ในฐานะที่เป็นข้อมูลสะท้อนเรื่องราวในอดีตเป็นข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์คุณค่าด้านเศรษฐกิจ ที่สร้างรายได้ให้แก่ชุมชน

คุณค่าด้านสังคมในฐานะศูนย์รวมจิตใจของคนในสังคม และคุณค่าด้านสุนทรียภาพของศิลปกรรมจิตรกรรม สถาปัตยกรรมที่แสดงถึงชั้นเชิงในด้านศิลปะผ่านงานสร้างสรรค์ในรูปลักษณะต่าง ๆ

ในการศึกษาลักษณะเดียวกันนี้ยังพบงานวิจัยที่เน้นอัตลักษณ์ผ่านบทเพลงในงานวิจัยของจักรี ศรีมุงคุณ (2547) เรื่อง อัตลักษณ์ในวรรณกรรมเพลงเพื่อชีวิตของพงษ์สิทธิ์ คัมภีร์ ผลการศึกษาพบว่าบทเพลงของพงษ์สิทธิ์ คัมภีร์ ปรากฏอัตลักษณ์ในส่วนต่าง ๆ คือด้านเนื้อหา มุ่งเสนอเกี่ยวกับชาวนา และกรรมกรผู้ใช้แรงงาน เป็นบทเพลงที่สะท้อนความทุกข์ยากลำบาก เนื้อหาเกี่ยวกับวีรชนที่ต่อสู้เรียกร้องประชาธิปไตย ด้านแนวคิด พบว่ามีการนำเสนอแนวคิดซึ่งสะท้อนให้เห็นโลกทัศน์เรื่องความรัก แนวคิดเกี่ยวกับอุดมการณ์ ปรัชญาชีวิต และการดำเนินชีวิตในสังคม แนวคิดเกี่ยวกับการเมืองการต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย แนวคิดเกี่ยวกับการให้ความหวังและกำลังใจ เกี่ยวกับชาวนา และกรรมกรผู้ใช้แรงงาน แนวคิดเกี่ยวกับผู้หญิงที่มีอาชีพขายบริการ และเกี่ยวกับการศึกษา และด้านศิลปะในการประพันธ์

จากการศึกษางานวิจัยด้านอัตลักษณ์ความเป็นตัวตนและการสร้างอัตลักษณ์ของตนเองผ่านวรรณกรรมต่าง ๆ ผู้วิจัยพบว่าบทชอดาปอยของจังหวัดน่าน เป็นอีกข้อมูลหนึ่งที่สะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ของคนเมืองน่านได้เป็นอย่างดี เพราะบทชอดาปอยจังหวัดน่าน เป็นวรรณกรรมที่เก่าแก่มีการสืบทอดมาหลายชั่วอายุคน จึงเกิดการถ่ายทอดวิถีชีวิตและวัฒนธรรมด้านต่าง ๆ ผ่านบทชอดาปอยจังหวัดน่าน การวิเคราะห์วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนเมืองน่านผ่านบทชอดาปอย

จังหวัดน่าน จึงเป็นการแสดงให้เห็นอัตลักษณ์ของคนเมืองน่านได้หลายมิติ ดังจะเห็นได้จากบทชอดาปอยที่แสดงลักษณะความเชื่อทางพุทธศาสนา และลักษณะความเชื่อทางไสยศาสตร์ ดังบทประพันธ์ชอดาปอยจากฉบับพ่อนานเมืองดี เทพประสิทธิ์ อำเภอเวียงสา จังหวัดน่าน ที่แต่งให้แม่ลำดวน สุวรรณภูคำ จังหวัดแพร่ ที่ว่า

“ผ้าเครื่องปอยเป็กซ์น้องว่ามีหกผืน
 บักายปลื้มพี่น้องบ้านนี้
 ขอถามลำดวนป๊ะใส่อายพี่
 วันนี้จะถามหลายกำ
 ผ้าผืนที่หนึ่งชื่อว่าใดกัน
 แล้วจะตอบคุณหยั่งน้องหล้า
 ค่อยกล่าวคำจำมาเหี้ยเจ้าเจ้า”
 (เมืองดี เทพประสิทธิ์ (2))

จากข้อความข้างต้นปรากฏความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ด้วยบทชอดาปอยเป็นบทขับชอที่พรรณนาในเรื่องอานิสงส์ของการบวชในพระพุทธศาสนา โดยเนื้อเรื่องของการขับชอจะกล่าวถึงอานิสงส์ของการถวายทานข้าวของเครื่องใช้ในงานอุปสมบท เช่น ผ้าไตร สบง จีวร บาตร ตาลปัตร ฯลฯ โดยผู้ขับชอจะนำถ้อยคำสำนวนขอมมาผูกโยงกับอานิสงส์ที่จะได้รับในแต่ละอย่าง บางบทกล่าวถึงการเปรียบเทียบและการทดแทนพระคุณของบิดามารดาผู้ให้กำเนิด โดยจะเปรียบเทียบว่าสิ่งของเครื่องใช้ในแต่ละอย่างแต่ละชนิด แทนสิ่งของเครื่องใช้ใดบ้างที่ผู้เป็นบิดามารดาของตนได้เคยใช้

จากข้อมูลวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนเมืองน่าน ที่ปรากฏอยู่ในบทชอดาปอยจังหวัดน่าน เป็นสิ่งที่น่าสนใจในการศึกษาวิจัย และด้วย

วัฒนธรรมการขับขอล่องน่านที่ควบคู่กับวิถีชีวิตของคนเมืองน่าน ผ่านกาลเวลามาชลายร้อยปี ประกอบกับความเชื่อท้องถิ่นที่ใกล้จะสูญหาย จึงทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะวิจัยเรื่อง อัตลักษณ์ท้องถิ่นในบทชอดาปอยจังหวัดน่าน เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์ท้องถิ่นที่ปรากฏในบทชอดาปอยจังหวัดน่าน จำนวน 6 ฉบับ ซึ่งจะทำให้ทราบแนวคิดทางด้านอัตลักษณ์ท้องถิ่นในบทชอดาปอยจังหวัดน่าน ทั้งยังเป็นการเผยแพร่อัตลักษณ์ท้องถิ่นในบทชอดาปอยจังหวัดน่านให้กว้างขวางออกไปอีกด้วย

วัตถุประสงค์

เพื่อวิเคราะห์อัตลักษณ์ท้องถิ่นที่ปรากฏในบทชอดาปอยจังหวัดน่าน

การทบทวนวรรณกรรม

1. การขับขอล่องน่าน

การขับขอล่องน่านเป็นการขับร้องเพลงพื้นบ้านที่มุ่งให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินแก่ผู้ฟังอีกทั้งมีการปรับประยุกต์สอดแทรกความรู้ทั้งทางโลก และทางธรรมไปตามความเหมาะสม การขับขอล่องน่านประกอบด้วยช่างขอลูกชายและช่างขอลูกหญิง มีนักดนตรีที่ใช้ “ปิ่น” ซึ่งเป็นเครื่องดนตรีหลักในการบรรเลงประกอบการขับขอล โดยใช้นักขอล่องน่านเป็นหลักในการขับขอล คือ ทำนองดาต่าน และทำนองลับแล ซึ่งปรากฏมาตั้งแต่โบราณ หากจะกล่าวเปรียบเทียบ ทำนองการขับขอล่องน่านทั้ง 2 ทำนองนี้ จะเป็นเสมือนว่า ทำนองดาต่านจะเป็นทำนองที่ใช้พรรณนาการบูชาพระคุณครู และกล่าวทักทายผู้ชม ส่วนทำนองลับแลซึ่งสื่ออารมณ์ที่อ่อนช้อยนั้นจะเป็นบทอาลาเจ้าภาพ และผู้ชม

กรมศิลปากร (2544, หน้า 20) ได้กล่าวถึงการขับขอล่องน่านไว้ว่า การขับขอล่องน่านในจังหวัดน่าน ที่ได้รับความนิยมในจังหวัดน่าน จังหวัดแพร่ จังหวัดพะเยา จังหวัดลำปาง และจังหวัดเชียงราย มีเครื่องดนตรีประกอบเพียงแค่ สะล้อ และปิ่น (ซิ่ง) เป็นเครื่องดนตรีประกอบการขับร้อง ไม่ได้ใช้เหมือนอย่างทางสายจังหวัดเชียงใหม่ ส่วนทำนองขอล่องน่านมีหลากหลายทำนอง บ้างเรียกว่า “ระบำ” (ระบำ-ทำนอง) โดยแต่ละทำนองขอล่องน่านไม่ค่อยมีความแตกต่างกันมากนัก ดังนั้นจึงมีการถ่ายทอดการขับขอล่องน่าน โดยใส่ทำนองการขับร้องต่าง ๆ กันได้แม้จะเป็นเนื้อเรื่องเดียวกัน

จึงอาจกล่าวได้ว่า บทชอล่องน่านในจังหวัดน่านเป็นวรรณกรรมบทขับร้องเพลงปฏิพากย์ นิยมใช้ในงานปอยเฉลิมฉลอง เป็นที่นิยมในสายทางจังหวัดน่านประกอบไปด้วย จังหวัดน่าน จังหวัดแพร่ จังหวัดพะเยา จังหวัดลำปาง และจังหวัดเชียงราย โดยมีเอกลักษณ์การใช้ทำนองการขับขอล่องน่าน ได้แก่ ทำนองดาต่าน ทำนองลับแล ทำนองปิ่นฝ้าย ทำนองอ้อ ทำนองเงี้ยว ทำนองพม่า และทำนองดาต่านแพร่ ซึ่งการขับขอล่องน่านจะใช้เครื่องดนตรีประกอบการขับขอล่องน่านเพียงปิ่นและสะล้อเท่านั้น

2. แนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์

อภิญา เฟื่องฟูสกุล (2543, หน้า 25-60) กล่าวว่าอัตลักษณ์สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ อัตลักษณ์ส่วนบุคคล (Personal Identity) เป็นสิ่งที่ใช้แสดงออกถึงตัวตนของบุคคล การรับรู้ตนเอง การยอมรับตนเอง ความมั่นใจในตนเอง และความภาคภูมิใจในตนเองที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ส่วนอัตลักษณ์ทาง

สังคม (Social Identity) เป็นสิ่งที่แสดงออกของการขัดเกลาทางสังคม กระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ระบบการศึกษา ปรากฏในรูปแบบวิถีชีวิต ความเชื่อ ความคิด และแบบแผนพฤติกรรม

ยุรฉัตร บุญสนิท (2546, หน้า 65) ได้กล่าวถึงอัตลักษณ์ไว้ว่า อัตลักษณ์ คือจิตสำนึกส่วนตัวและจิตสำนึกส่วนรวมในสังคมที่เกิดจากการนิยามว่าตนเองนั้นคือใคร มีประวัติความเป็นมาอย่างไร แตกต่างจากคนอื่นอย่างไร และจะใช้อะไรเป็นเครื่องหมายของการแสดงออกในตัวตน

ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2550, หน้า 25) กล่าวว่า อัตลักษณ์ หมายถึง ตัวตน ตัวเอง ลักษณะของตนเอง โดยเน้นลักษณะทั้งหมดโดยไม่ได้เปรียบเทียบกับใคร และเป็นสิ่งที่เกิดจากการสร้างของวัฒนธรรม

นัทธัญ ประสานนาม (2550) ได้กล่าวถึงคำว่า “อัตลักษณ์” ไว้ว่า อัตลักษณ์เป็นความรู้สึกนึกคิดที่บุคคลมีต่อตนเองว่า “ฉันคือใคร” ซึ่งจะเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวเรากับคนอื่น โดยผ่านการมองตนเองและการที่คนอื่นมองเรา อัตลักษณ์ต้องการความตระหนัก (Awareness) ในตัวเราและพื้นฐานของการเลือกบางอย่าง

สุจรรยา โชติช่วง (2554) ได้กล่าวถึงคำว่าอัตลักษณ์ไว้ว่า หมายถึง คุณสมบัติของบุคคลหรือสิ่งของ ที่แสดงออกถึงความเป็นตัวตนของบุคคลและสิ่งของ เป็นสำนึกที่บุคคลรับรู้ และรู้ว่าตัวเขาคือใคร มีลักษณะเป็นอย่างไร มีความคิด ความเชื่อ วิถีชีวิต แบบแผน และมีพฤติกรรมลักษณะนิสัยอย่างไร หรือแตกต่างจากคนอื่นกลุ่มอื่น และสิ่งอื่นอย่างไร

สรุปได้ว่า อัตลักษณ์ คือตัวตนแห่งบุคคลสิ่งของหรือสถานที่ อันแสดงให้เห็นถึงความแตกต่างจากผู้อื่น แตกต่างจากอันอื่น และแตกต่างจากที่อื่น อัตลักษณ์ทำให้ผู้อื่นเข้าใจเราในตัวตนความเป็นเรา ความเป็นพวกเรา เมื่อบริบทเปลี่ยนแปลงไป ค่านิยมของอัตลักษณ์ก็สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้ด้วย

ส่วนอัตลักษณ์ของคนภาคเหนือ เป็นสิ่งที่สะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ตัวตนของคนภาคเหนือ และเป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความเป็นตัวตนที่ทุกคนมอง ที่ทุกคนเห็น และสามารถบอกได้ทันทีว่าเป็นคนภาคเหนือ ไม่ว่าจะเป็นภาษาพูด ภาษาเขียน ทั้งที่เป็นบทเพลง บทกวี บทขอ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะสะท้อนอัตลักษณ์ทางภาษาของคนภาคเหนือได้เป็นอย่างดี และคนเมื่องน่านเองมักมองอัตลักษณ์ของตนว่า เป็นกลุ่มคนที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องด้วยกับศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรมดังที่ปรากฏตามโบราณสถานต่าง ๆ อาคารบ้านเรือนโบราณต่าง ๆ ศาสนสถาน สิ่งเหล่านี้บ่งบอกความเป็นอัตลักษณ์ของคนในท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี

วิธีการดำเนินงานวิจัย

อัตลักษณ์ ท้องถิ่นในบทขอตาปอยจังหวัดน่าน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) มีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดที่มาของแหล่งข้อมูลของบทขอตาปอยจังหวัดน่าน โดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยมีเกณฑ์การคัดเลือกจากผลงานบทขอตาปอยจังหวัดน่าน ที่มีการบันทึกเป็น

ลายลักษณ์อักษรโดยศิลปินผู้มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในจังหวัดน่าน จำนวนทั้งสิ้น 6 ฉบับ ได้แก่

- ฉบับพ่อหนานเมืองดี เทพประสิทธิ์

(1) อ.เวียงสา จ.น่าน แต่งให้พ่อสมศักดิ์ ช่อแก้ว จ.แพร่ มีบทขอจำนวน 61 บท

- ฉบับพ่อหนานเมืองดี เทพประสิทธิ์

(2) อ.เวียงสา จ.น่าน แต่งให้แม่ลำดวน สุวรรณภูคำ จ.แพร่ มีบทขอจำนวน 81 บท

- ฉบับพ่อหนานเมืองดี เทพประสิทธิ์

(3) อ.เวียงสา จ.น่าน แต่งให้ครูคมสันต์ ชันทะสอน จ.น่าน มีบทขอจำนวน 91 บท

- ฉบับพระสมุห์บรรพต ญาณวิโส วัดดอนแก้ว ต.วรรณคร อ.ปัว จ.น่าน มีบทขอจำนวน 72 บท

- ฉบับพ่อหนานสมฤทธิ์ สถาؤون ต.นาเหลียง อ.เวียงสา จ.น่าน มีบทขอจำนวน 115 บท

- ฉบับนายอภิรัตน์ รัตนศิลา ต.กองควาย อ.เมืองน่าน จ.น่าน มีบทขอจำนวน 95 บท

2. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บรวบรวมข้อมูลบทขอตาปอยจังหวัดน่าน ที่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร จำนวน 6 ฉบับ โดยดำเนินการสำรวจและรวบรวมบทขอตาปอย จังหวัดน่าน ของผู้ประพันธ์ที่มีชื่อเสียงในอดีต มีภูมิลำเนาอาศัยอยู่ในจังหวัดน่าน มีผลงานเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง สืบจากรายชื่อและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องอัตลักษณ์ท้องถิ่นและบทขอตาปอยจังหวัดน่าน โดยอาศัยแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์เป็นกรอบแนวคิด เพื่อคัดเลือกผลงานบทขอตาปอยจังหวัดน่าน ของผู้ประพันธ์

ที่มีเนื้อหาสะท้อนอัตลักษณ์ท้องถิ่นจังหวัดน่านได้อย่างชัดเจน

3. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา โดยอาศัยกรอบแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ ได้แก่ อัตลักษณ์ทางสังคมมาเป็นแนวทางในการวิเคราะห์บทขอตาปอยจังหวัดน่าน เพื่อให้เห็นอัตลักษณ์ท้องถิ่นได้อย่างชัดเจน โดยนำบทขอตาปอยจังหวัดน่านมาจัดกลุ่มวิเคราะห์ประเภทของอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่ปรากฏในบทขอตาปอยจังหวัดน่าน ตามแนวคิดที่กำหนดไว้ จากนั้นจึงวิเคราะห์อัตลักษณ์ท้องถิ่นที่ปรากฏในบทขอตาปอยจังหวัดน่าน โดยวิเคราะห์จากตัวบท เพื่อให้ทราบถึงความหมายและอัตลักษณ์ที่ปรากฏในบทขอตาปอยจังหวัดน่าน ทั้งนี้ตัวบทที่ยกตัวอย่าง ผู้วิจัยได้พิมพ์ตามบันทึกต้นฉบับทุกประการ

4. นำเสนออัตลักษณ์ ที่ปรากฏในบทขอตาปอยจังหวัดน่าน และสาเหตุของการเชื่อมโยงอัตลักษณ์ท้องถิ่นที่ปรากฏในบทขอตาปอยจังหวัดน่าน โดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิเคราะห์อัตลักษณ์ท้องถิ่นในบทขอตาปอยจังหวัดน่าน จำนวน 6 ฉบับ ผู้วิจัยพบอัตลักษณ์ท้องถิ่น 3 ด้าน ดังนี้

1. อัตลักษณ์ท้องถิ่นด้านความเชื่อทางพระพุทธศาสนา

(1) บทขอตาปอยจังหวัดน่าน ปรากฏความเชื่อทางด้านพระพุทธศาสนา เรื่องการบวชทดแทนพระคุณบิดามารดา โดยคนเมืองน่านเชื่อว่าเมื่อมีบุญวาสนาเกิดมาเป็นผู้ชาย เมื่อถึงเวลา

จะต้องบวชทดแทนพระคุณบิดามารดา ประกอบกับพิธีกรรมการบวช เป็นจารีตประเพณีมาแต่โบราณ การที่ผู้ชายผู้สามารถบวชได้ถือว่าเป็นผู้ที่มีบุญอย่างมาก ทั้งได้คำชูพระพุทธรูป และได้ทดแทนพระคุณบิดามารดา ดังตัวอย่าง

“เพราะเจ้ามีบุญคำจุลเกิดมา
ถึงได้เข้ามาเป็นสงฆ์องค์เจ้า
ได้บวชแทนคุณน้ามน้ำข้าว
ที่พ่อแม่เจ้าได้เลี้ยงดูมา
หื้อนาคเคารพกราบนพไหว้สา
บวชเรียนวิชาต่อไปใจ ๆ
พระรัตนตรัยหื้อไสสว่างรู้”
(เมืองดี เทพประสิทธิ์ (1))

ในบทขอตาปอยฉบับนี้ ยังกล่าวถึงน้ามน้ำข้าว แสดงให้เห็นถึงความลำบากของผู้เป็นมารดาที่ขาดน้ามน้ำเลี้ยงบุตร จึงหาน้ำข้าวหรือน้ำแช่ข้าวสารมาให้บุตรดื่มทดแทนน้ามน้ำเมื่อบุตรชายได้เตรียมตัวเป็นพระนาค (ผู้ที่เตรียมตัวเข้าสู่พิธีบรรพชาอุปสมบท) ก่อนเข้าพิธีบวช จึงต้องรู้จักทดแทนพระคุณน้ามน้ำข้าว

ในบทขอตาปอยฉบับนี้ ยังกล่าวถึงน้ามน้ำข้าว แสดงให้เห็นถึงความลำบากของผู้เป็นมารดาที่ขาดน้ามน้ำเลี้ยงบุตร จึงหาน้ำข้าวหรือน้ำแช่ข้าวสารมาให้บุตรดื่มทดแทนน้ามน้ำเมื่อบุตรชายได้เตรียมตัวเป็นพระนาค (ผู้ที่เตรียมตัวเข้าสู่พิธีบรรพชาอุปสมบท) ก่อนเข้าพิธีบวช จึงต้องรู้จักทดแทนพระคุณน้ามน้ำข้าว

(2) บทขอตาปอยจังหวัดน่าน กล่าวถึงผ้าที่ใช้ประกอบในพิธีอุปสมบทจำนวน 6 ผืน โดยนำมาเปรียบเทียบกับผ้าที่มารดาเคยใช้

ในช่วงที่คลอดบุตร เพื่อแสดงให้เห็นถึงพระคุณของมารดาจากการเปรียบผ้าชิ้นต่าง ๆ ดังนี้

ผืนที่ 1 ผ้ายสบง แทนพระคุณผ้าชิ้นของมารดา โดยใช้ในการเทียบเคียงลักษณะของผ้ายสบงที่มีลักษณะเป็นผ้าสำหรับพระภิกษุ นุ่งห่มบริเวณเอวลงไปด้านล่าง คล้ายกับการนุ่งผ้าถุงของผู้ที่เป็นมารดา ในบทขอตาปอยจังหวัดน่าน จึงใช้ลักษณะดังกล่าวนำมาเทียบเคียงระหว่างผ้ายสบงกับผ้าถุงของมารดา เพื่อแสดงให้เห็นถึงความผูกพันระหว่างมารดากับบุตร ที่มีเครื่องนุ่งห่มคล้ายกัน ดังตัวอย่าง

“ผ้าผืนที่หนึ่งน้องจะตอบหื้อสม
เป็นผ้ายสบงตอบคุณชิ้นแหล
ว่าพี่มาถามลูกสาวอี่แม่
ตอบคุณชิ้นแหลแม่เกลือกเลือดเกลือกยาง
ยามเมื่อพี่เจ้ามาเข้าใจถาม
มหญิงบ่งามได้มานั่งเอ็น
สมเพราะสมเปิงงามเลิงร่างก้อม”
(เมืองดี เทพประสิทธิ์ (2))

ผืนที่ 2 ผ้ายังสะ แทนพระคุณเสื้อชั้นในของมารดา โดยลักษณะของเสื้อชั้นในของสตรี เป็นเสื้อที่สวมใส่เพื่อใช้รัดเต้านม เมื่อพิจารณาลักษณะอังสะของพระภิกษุที่ดูคล้ายเสื้อกล้าม จึงนำมาเปรียบเทียบกับเสื้อชั้นในของมารดา เพื่อแสดงให้เห็นถึงความยากลำบากในการดำรงชีวิตในคราวเมื่อคลอด ดังตัวอย่าง

“ปีมาถามน้องบ่อได้ละ
ว่าผ้ารังษะจะตอบกุนเสื้อหลอง
เอามารับมารองอันว่านมสองเต้า
เมื่อเกิดบุตรตาธิดานั่นแล้ว

น้ำมน้ำข้าวดีได้เลี้ยงดูมา
ใจดีเช่นล้าที่ได้มานั่งจำ
ขอเอาปัญญาจำมาทั้ง
ตายไหนจางมันทองคำปี่น้อย”
(เมืองดี เทพประสิทธิ์ (3))

ผืนที่ 3 ผ้าจีวร แทนพระคุณ
เสื้อผ้าของมารดา จากการพรรณนาในบทขอตา
ปอยจังหวัดน่าน มีการเปรียบเทียบผ้าจีวรของ
พระสงฆ์ เทียบเคียงกับเสื้อผ้าของมารดา โดยนำ
ลักษณะการใช้ปกคลุมร่างกาย มาเทียบโยงของทั้ง
สองสิ่งนี้เข้าด้วยกัน เพื่อมุ่งแสดงให้เห็นถึงความ
เชื่อมโยงทางด้านความผูกพันระหว่างมารดา
และบุตร ดังตัวอย่าง

“ว่าผืนที่สามเป็นผ้าลังกา
ตอบคุณมารดาแล้วกำหม้อห้อม
ที่แม่เคยปักที่แม่เคยว่อง
เสื้อดำหม้อห้อมแม่เจ้าองค์คำ
ว่าถามมาเตอะกลางบ่เป็นหยัง
แม่ศรีสุพรรณได้มานั่งแก้
นักษานาแกนน้อยอายพี่น้อง”
(เมืองดี เทพประสิทธิ์ (2))

ผืนที่ 4 ผ้ารัดอก แทนพระคุณ
ผ้าขาวม้าของมารดา ในอดีตคนเมืองน่านนิยมใช้
ผ้าขาวม้า หรือผ้าห้วใช้สำหรับมัดหรือเช็ดเหงื่อโคล
ในบทขอตาปอยจังหวัดน่าน ใช้ลักษณะความยาว
ของผ้าขาวม้ามาเชื่อมโยงกับความยาวของผ้ารัดอก
หรือผ้ากำปน เป็นการเชื่อมโยงเพื่อแสดงให้เห็นถึง
คุณค่าของผ้าขาวม้าที่มารดาใช้รัดท้องกันลูกใน
ท้องไหลย้อนขึ้นไป และใช้ผ้าขาวม้ามัดอุ้มลูก

ตอนอยู่เดือนไฟ อีกทั้งมุ่งให้สำนักนิกพระคุณของ
มารดา ดังตัวอย่าง

“ผ้าผืนที่สี่คือผ้ากำปน
ตอบคุณผ้าห้วท้อ
กันบ่ห้อม่วนหย่อนบ่ห้อม่วนไหล
อยู่กรรมเดือนไฟเกิดนายลูกน้อย
จะบอกไขปนให้มันเรียบริ้อย
ลำตวนน้องน้อยจะไขห้อม่วน
แม่เจ้าอยู่เดือนแม่เจ้าอยู่กรรม
จะบอกตำนานเข้าไปว่าอี
แปลงใจห้อม่วนเหมือนนมที่แม่น้ำ”
(เมืองดี เทพประสิทธิ์ (2))

ผืนที่ 5 ผ้าคลุมหัว แทนพระคุณ
ผ้าพันหัวของมารดา ในวัฒนธรรมการบวชของคน
เมืองน่าน ในพิธีก่อนบรรพชาอุปสมบท พระนาค
จะต้องแต่งกายด้วยเครื่องทรงอย่างนาคตาม
วัฒนธรรมท้องถิ่นเมืองน่าน โดยมีผ้าคลุมศีรษะ
เป็นผ้าสีเหลือง เปรียบเทียบกับผ้าคลุมศีรษะของ
มารดาตอนอยู่เดือนไฟ ดังตัวอย่าง

“ผ้าผืนที่ 5 เป็นผ้าปกหัว
อีพ่อเป็นผัวต้องหามาให้
กินน้ำสองกินยี่ป็นสองไก่
ตีไหนบ่อได้ทั้งกวางและพาน
เก็บไว้สับลูกตัดตีสับหลาน
มาแต่เนินเนินนานมาแต่แก้วแต่เหง้า
กันกินตำเตาจะไปลิ้มมาแคว้ง”
(เมืองดี เทพประสิทธิ์ (3))

ผืนที่ 6 ผ้าสังขมาฏี แทนพระคุณ
ผ้าพาดไหล่ของมารดา ในขณะที่มารดาอยู่เดือนไฟ
จะใช้ผ้าพาดไหล่สำหรับเช็ดเหงื่อโคลของมารดา

บทประพันธ์ได้เชื่อมโยงความหมายของผ้าสังฆาฏิที่มีลักษณะเป็นผ้าพาดบนไหล่ซ้ายของพระสงฆ์ นำมาเปรียบเทียบกับผ้าพาดไหล่ของมารดา เพื่อให้หาค่าได้ระลึกถึงความยากลำบากของมารดา ในการอยู่เดือนไฟตลอด 1 เดือน ดังตัวอย่าง

“ผ้าผืนที่ทกน่องจะจกมาจาก
ผ้าเอกสังฆาตสนาเก่าบั้ง
มีการดาปอยหามาบั้ง
ข้าเจ้าค่อยรำโดยไป
เจ้าพี่นายน้องบ้านใกล้ไกล
ตั้งจิตหื้อไหวตั้งใจหื้อมัน
จะบอกหื้อฟังหื้ออายพี่น้อง
(เมืองดี เทพประสิทธิ์ (2))

จากความเชื่อท้องถิ่นทางด้านพระพุทธศาสนาเชื่อมโยงกับวิถีชีวิตชุมชนในอดีต โดยผ่านการเชื่อมโยงระหว่างผ้าไตรจีวรกับเครื่องนุ่งห่มของมารดา โดยปรากฏในบทขอตาปอยจังหวัดน่านตลอดทั้งเรื่องในทุกฉบับ

(3) ในบทขอตาปอยจังหวัดน่าน กล่าวถึงความเชื่อของอานิสงส์ในงานบรรพชาอุปสมบท โดยในบทประพันธ์ได้ระบุรายละเอียดจำนวนอานิสงส์ในการทำบุญในแต่ละอย่างไว้หลากหลายประการ ดังตัวอย่าง

“อานิสงส์ปอยเป็กข์มีหลายมีนั๊ก
มีสิบหกกับนี้ยังตวยกัน
อานิสงส์ผลทานมีหลายบ่น้อย
ได้พร้อมใจกันเมียแพงลูกน้อย
สละเงินร้อยสละเงินพัน
พ่อแม่ผ่าแล่งแบ่งแก่งปันกัน
อานิสงส์ผลทานคนละแปดกับถั่ววัน
ก็สมเพิงควรแบ่งกันไว้แล้ว”
(สมฤทธิ์ สถาอุจน์)

จากการวิเคราะห์เรื่องอานิสงส์ในงานบรรพชาอุปสมบท พบว่าวัฒนธรรมการบวชของคนเมืองน่านนั้นมีหลายขั้นตอน และมีองค์ประกอบที่หลากหลาย จำเป็นจะต้องได้รับความร่วมมือจากญาติพี่น้องและผู้คนในชุมชนเข้ามาช่วยเหลือ โดยมีการกล่าวถึงอานิสงส์ต่าง ๆ ที่มาร่วมทำบุญในงานบรรพชาอุปสมบทจะได้รับ เช่น ผู้นำข้าวของเครื่องใช้มาช่วยในงานบรรพชาอุปสมบทจะได้อานิสงส์มาก จึงเป็นแรงจูงใจให้ผู้คนมาร่วมทำบุญ และสร้างกุศลร่วมกัน

(4) บทขอตาปอยจังหวัดน่าน ยังกล่าวถึงความเชื่อของการถวายทานและอุทิศผลบุญและส่วนกุศล โดยในงานอุปสมบทเป็นงานบุญที่จะต้องมีการอุทิศส่วนกุศลให้แก่สิ่งศักดิ์สิทธิ์และสรรพสัตว์ทั้งหลาย ซึ่งเชื่อว่าการแผ่ส่วนกุศลดังกล่าวจะทำให้เจ้าภาพงานอุปสมบทได้อานิสงส์ผลบุญด้วย ทั้งมีความเชื่อเรื่องการถวายทาน ซึ่งเป็นปัจจัยหลายประการ ได้แก่

ประการที่ 1 ถวายทานเอาไว้เป็นปัจจัยภายนอก โดยความเชื่อของคนเมืองน่านที่นับถือพระพุทธศาสนาเชื่อว่า เมื่อตายแล้วดวงจิตจะไปสู่สวรรค์หรือนรกตามกรรมที่เคยได้กระทำไว้

หรือชาติหน้าหากมีโอกาสได้กลับมาเกิดอีกครั้ง เพื่อให้ทานิสงส์และผลบุญที่ได้กระทำบุญในงานบรรพชาอุปสมบทนี้ส่งผลไปถึงชาติหน้า ดังตัวอย่าง

“ประการที่หนึ่งบ่ทานไปไหน
ทานเป็นปัจจัยต่อไปภายหน้า
ว่าพี่มาถามแม่อาตต่างมา
บอกที่พี่เข้ามาถามตัวนาย
กันหลอนขัดข้องไปยังหัวใจ
ต้องการอันใดถามนายน้องหล้า
น้องจะเล่าไขแจ้ออกไปบ่ยัง”
(เมืองดี เทพประสิทธิ์ (2))

ประการที่ 2 ถวายบุญแต่เทวดา ในคติความเชื่อท้องถิ่นของคนเมืองน่าน เชื่อว่าทุกสถานที่ที่มีเทวดารักษาคุ้มครอง และเชื่อว่าสวรรค์นั้นเป็นที่สถิตอยู่ของเหล่าเทวดา ทั้งนี้ยังมีความเชื่อว่าเทวดาเป็นผู้ที่ยังต้องการกุศลผลบุญ จึงนิยมอุทิศส่วนบุญถวายให้เหล่าเทวดา โดยหวังพึ่งอำนาจวิเศษของเทวดาปกป้องรักษาคุ้มครองตนเอง ดังตัวอย่าง

“สำหรับที่สองจักทานไปหา
เทวบุตรเทวดาอินทร์พรหมชั้นแก้ว
เมื่อได้ยินเสียงสำเนียงนี้แล้ว
หื้อเจ้าไขป่องแก้วคอยแถมลงมา
ได้บวชลูกเต้าจะอุทิศไปหา
ยังเทวดาอินทร์พรหมหว่านไหว้
หื้อเต็มอกเต็มใจศรัทธาแม่เกล้า”
(พระสมุห์บรรพต ญาณวโโส)

ประการที่ 3 อุทิศบุญให้ผู้ล่วงลับไปแล้ว โดยพื้นฐานความเชื่อทางพระพุทธศาสนา ซึ่งมีความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด คนเมืองน่านได้สะท้อนความเชื่อนี้ผ่านบทขอตาปอยจังหวัดน่าน โดยเชื่อว่าญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปแล้ว ไม่สามารถสร้างบุญกุศลได้ด้วยตนเอง จึงต้องอาศัยบุญกุศลจากคนที่ยังมีชีวิตอยู่ในงานบรรพชาอุปสมบทนั้นถือได้ว่าเป็นงานบุญใหญ่ มีอานิสงส์มากจึงได้อุทิศส่วนกุศลดังกล่าวไปให้ ดังตัวอย่าง

“ประการที่สามจะทานไปหา
บิดามารดาญาติพี่น้อง
อันมรณาไปสู่โขงเขตห้อง
ในเทศห้องอยู่ห้องเมืองบน
ขอหื้อมารับเอาส่วนกุศล
เทวดาพายบนนำมาหื้อได้
ไปอยู่ที่ไหนทางใดก็แล้ว”
(สมฤทธิ์ สถาอูน)

ประการที่ 4 อุทิศบุญให้สรรพสัตว์ ในที่นี้หมายรวมถึงมนุษย์ที่ละสังขารด้วยความเชื่อดังกล่าวเป็นความเชื่อที่สอดคล้องในทางพระพุทธศาสนา โดยการอุทิศส่วนบุญกุศลนั้นจะอุทิศไปยังสรรพสัตว์ทั้งหลายและผู้คนที่ล่วงลับไปแล้ว ดังตัวอย่าง

“ประการที่สี่จักทานไปหา
ฝูงสัตว์นานาสัตว์ลุ่มไต้หล่า
ว่าสัตว์เหนือดินค้อยยังกินหญ้า
สัตว์ไต้ลุ่มฟ้าช่างม้าวัวควาย
ที่เราได้ฆ่าที่เราได้ตาย
คาบเจ้าแลงายตวยกันว่าอัน
จะยกเป็นทานในวันนี้แล้ว”

(อภิรัตนันต์ รัตนศิลา)

ประการที่ 5 ถวายไว้กับช่วงแก้ว
ทั้ง 3 หรือพระรัตนตรัย ในความเชื่อของคนเมือง
น่าน นิยมอุทิศบุญกุศลส่วนหนึ่งถวายแด่พระ
รัตนตรัย โดยเชื่อว่าอานิสงส์การถวายบุญให้แก่
พระรัตนตรัยจะดลบันดาลให้ตนเองนั้นเกิด
ความสุขตลอดไป ดังตัวอย่าง

“ประการที่ห้าเพิ่มจะทานไว้วัด
ช่วงแก้วทางสาม
วัดวาอารามสถานแก้วเจ้า
มูลละศรัทธาในวันนี้เล่า
ที่ไหลไปเข้าวัดวาอาราม
ว่าวัดก็งามอารามก็สวย
กินโดยทานโดยเตอะพี่น้องเจ้าบ้าน
เป็นลิริระประธานในงานทานให้”

(พระสมุห์บรรพต ญาณวิไล)

ประการที่ 6 อุทิศบุญให้คนยากไร้
และคนพิการ ในข้อนี้เป็นการทำทานให้แก่คนที่ยัง
มีชีวิตอยู่ โดยมีความเชื่อว่าการทำทานดังกล่าวจะ
ส่งผลให้เป็นผู้ที่เจริญไปด้วยทรัพย์สินเงินทอง
รวมถึงบริวาร ดังตัวอย่าง

“ประการที่หกทานที่อย่าจกยกที่อคนขอ
ตืนงอมือองใช้การบได้
ที่เข้ามาถามแม่สร้อยดอกไม้
จะมาไชนั่งไชตามคายลายคำ
ใครได้หมั้นอู่ใครครุหมั้นถาม
กันพีใคร่งามซื้อคร้วมาหย้อง
สินวนลออจะบอกพีน้อย”

(เมืองดี เทพประสิทธิ์ (2))

จากการถวายทานที่ปรากฏในบท
ขอตาปอยจังหวัดน่านทั้ง 6 ประการ สะท้อนให้
เห็นถึงคติความเชื่อท้องถิ่นที่ผู้คนนิยมอุทิศส่วนบุญ
กุศลไปยังสิ่งศักดิ์สิทธิ์ สรรพสัตว์ต่าง ๆ เจ้ากรรม
นายเวร เทวดา และดวงวิญญาณบรรพบุรุษ ความ
เชื่อดังกล่าวเป็นผลสืบเนื่องมาจากความเชื่อทาง
พระพุทธศาสนาที่ปรากฏในสังคมท้องถิ่นคนเมือง
น่านสืบมาตั้งแต่โบราณกาล

2. อັถลัษณห์ทอ้งถึนด้านวึถึชึวึตชุมนชน ทอ้งถึน

(1) บทขอตาปอยจังหวัดน่าน ปรากฏ
วึถึชึวึตชุมนทอ้งถึน เรื่องการทำคลอด ในอดีต
สังคมชนบทเมืองน่าน ยังห่างไกลความเจริญ
ทางด้านกาารแพทย์ การทำคลอดทารกจึงต้องอาศัย
ภุมิปัญญาจากหมอด่าแยในการทำคลอด
ดังตัวอย่าง

“ไปร้องป่าอาเขามาชี้แน่
 หาหมอต้าแยรักขานั่งเฝ้า
 แบ่งสลุยแบ่งเทียนบุกชั้นแต่งเข้า
 ไปร้องหมอเจ้าข้าเป็นกลางคืน
 ได้เลี้ยงลูกน้อยบได้ขัดขึ้น
 หัวใจเมามีนร้องบเป็นให้
 ทุกข้อทุกขใจให้บเป็นร้อง”
 (เมืองดี เทพประสิทธิ์ (1))

ในบทขอตาปอยจังหวัดน่าน กล่าวถึง การใช้บริการทำคลอดจากหมอต้าแย โดยผู้เป็น บิดาจะต้องไปบอกกล่าวหมอต้าแย โดยเตรียมพาน ดอกไม้เทียนอันเป็นเครื่องสักการะครูบาอาจารย์ ของหมอต้าแย ขณะที่ทำคลอดหมอต้าแยก็จะเสก เป่ามนต์คาถาต่าง ๆ ตามห้องและศีรษะไปด้วย เพื่อเป็นการบำรุงขวัญกำลังใจแก่ผู้เป็นมารดาให้ คลายความกังวล ซึ่งคนเมืองน่านเชื่อว่าสามารถทำให้ผู้เป็นมารดาสามารถคลอดบุตรได้ง่ายขึ้น เมื่อ คลอดทารกเสร็จเรียบร้อย ผู้เป็นมารดาต้องอยู่ เดือนไฟในห้วงเวลา 1 เดือน เพื่อให้ร่างกายปรับ สมดุล ในบทขอตาปอยจังหวัดน่าน ได้พรรณนาถึง ความทุกข์ยากของมารดาในการอยู่เดือนไฟไว้อย่าง ชัดเจน

จากวัฒนธรรมการอยู่เดือนไฟของผู้ เป็นมารดา ต้องอาศัยอยู่ด้วยความยากลำบากเป็น เวลา 1 เดือน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ร่างกายปรับ สมดุล และป้องกันไม่ให้เกิดความผิดปกติของ ร่างกายหลังจากการคลอด ซึ่งในภาษาคำพื้นเมือง น่านเรียกว่า “ผิดเดือน” ผู้เป็นมารดาต้องกินน้ำอุ่น หรือน้ำร้อน ไม่สามารถดื่มน้ำเย็นได้ อาหารที่กิน ต้องระวังเป็นพิเศษ

(2) ในบทขอตาปอยจังหวัดน่าน ยัง ได้กล่าวถึงประเพณีการทำขวัญพระนาค หรือ การบายศรีสู่ขวัญ ตามความเชื่อของคนเมืองน่าน โดยก่อนจะเข้าสู่พิธีบรรพชาอุปสมบท ผู้ที่เตรียม เข้าสู่พิธีดังกล่าวจะถูกเรียกว่าพระนาค

“บายศรีทำขึ้นหมายถึงอันใด
 จะถามเข้าไปไหลซ่อน
 ว่าคนโบราณคอยยังแต่ก่อน
 เฝงพีเฝงน้อมเมื่อทำบุญทำทาน
 การทำขึ้นนั้นมีความหมาย
 จูงฟังเตอะนายเจ้านายเจ้าข้า
 ที่ได้มาปอยดาววันนั้นท่านให้”
 (พระสมุห์บรรพต ญาณวิโส)

นอกจากนี้การทำขวัญพระนาค ใน บทขอตาปอยจังหวัดน่าน ยังบรรยายถึงความเชื่อ เรื่อง ผ้าสีแดง ผ้าสีขาว ที่ใช้ในพิธีทำขวัญพระนาค โดยเชื่อว่าผ้าสีแดงนั้นเปรียบเสมือนเลือดเนื้อของ มารดา ส่วนผ้าสีขาวนั้นเปรียบเสมือนความบริสุทธิ์ เช่นเดียวกับศาสนา ดังตัวอย่าง

“เพิ่นว่าผ้าแดงเอามารองตื่นขึ้น
 หมายถึงเลือดถึงยางมารดาแม่เจ้า
 ก้อนเลือดไขมันในปางนั้นแล้ว
 ยามเมื่อแม่เจ้าเกิดลูกหัวที่
 เพิ่นว่าผ้าขาวหมายถึงศาสนา
 ก็เพิ่นมีมาบริสุทธิ์ตั้งอัน
 จึงขาวแถมกำสะอาดเรียบร้อย
 (พระสมุห์บรรพต ญาณวิโส)

(3) ปรากฏอัตลักษณ์วิถีชีวิตชุมชน ท้องถิ่น เรื่องข้าวของเครื่องใช้ในชีวิตประจำวันใน อดีต สะท้อนอัตลักษณ์ของชุมชน แสดงให้เห็นถึง

ภูมิปัญญาทางด้านวัฒนธรรม ผู้ประพันธ์บทซอดาปอยจังหวัดน่านได้หยิบยกเอาสิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ในงานอุปสมบทมาเปรียบเทียบให้เห็นถึงพระคุณของผู้ให้กำเนิด ได้แก่

เตียงนอน แทนพระคุณฟากจงตอนมารดาตอนอยู่เดือนไฟ เมื่อยามคลอดลูกเรียบร้อยแล้ว มารดาต้องอยู่เดือนไฟในห้วงระยะเวลา 1 เดือน นอนบนเตียงไม้ฟาก เป็นเตียงที่ทำมาจากไม้ไผ่สับ ผู้ประพันธ์นำเอาเครื่องไทยธรรมที่เป็นเตียงนอนของพระสงฆ์มาเปรียบเทียบกับลักษณะความคล้ายกับเตียงฟากของมารดาตอนอยู่เดือนไฟ ดังตัวอย่าง

“หลอนเตียงนอนตอบคุณฟากจง
ที่อี่แม่ขึ้นยองกันจนพอด้าน
อยู่กรรมเดือนไฟเนื้อพ้อสร้อยดอกบ้าน
ปटकกลางกลางเหววน
ยามเมื่อแม่เจ้าแม่ผ้าหลายหน
แม่แสงเดือนมนแม่ชนเดือนบ่าง
จะบอกพีหนานชายงามพีรู้”
(เมืองดี เทพประสิทธิ์ (2))

สะลีและหมอน แทนพระคุณผู้เป็นมารดาตอนคลอดลูก ในบทประพันธ์ซอดาปอย ผู้ประพันธ์ได้เปรียบเทียบสะลีหรือเบาะเตียงนอนและหมอน เป็นการทดแทนคุณมารดา นำไปเปรียบในคราวมารดาอยู่เดือนไฟ และพรรณนาถึงความยากลำบากในการใช้ชีวิตของมารดาที่ต้องใช้ความอดทนในการอยู่เดือนไฟ ดังตัวอย่าง

“สะลีสักหมอนนั้นตอบคุณแม่
เป็นว่าตอบแท้แท้พินเอามาถึงหลัง
เมื่อเจ็บท้องเจ็บหลังจักเกิดลูกเต้า

ที่เข้ามาถามครีพรรณข้าเจ้า
วันนี้จักกล่าวหือพินองได้ฟัง
สะลีสักหมอนแท้ตักักหน้า
ตอบคุณณะคุณตั้งนี้ยังแม่ข้า
เมื่อพินเกิดลูกมาในปางเมื่อนั้น”
(พระสมุห์บรรพต ญาณวโโส)

ต้นกัณฑ์ แทนพระคุณขันตั้งหมอตำแย การคลอดบุตรในสมัยอดีตต้องอาศัยความรู้ภูมิปัญญาทางด้านศาสตร์การแพทย์โบราณจากหมอตำแยช่วยทำคลอดเด็ก เมื่อถึงงานบรรพชาอุปสมบท ในเครื่องไทยทานจะมีต้นกัณฑ์เป็นเครื่องประกอบ ผู้ประพันธ์นำลักษณะของต้นกัณฑ์ซึ่งมีลักษณะคล้ายพานขันตั้งมาเปรียบเทียบกับเพื่อแสดงความระลึกถึงพระคุณของหมอตำแยที่ช่วยทำคลอด ดังตัวอย่าง

“ต้นดอกต้นกัณฑ์ตอบคุณขันตั้ง
ฟ้าวบเป็นพั้งพ้อไปหาหมอ
ทายกมายอต้องขอแม่เจ้า
เจ้าท้องเจ็บครรภ์ในวันนั้นแล้ว
อื่อพ้อเป็นเจ้าไปหาหมอมมา
แปงสววยแปงเทียนแท้ทักักหน้า
เจ้าตองยองยาขดมานั่งใกล้
จะแก้บั้นไซโตวยไปเข้าเข้า”
(เมืองดี เทพประสิทธิ์ (2))

มะพร้าว แทนพระคุณเต้านมของมารดา ในบทซอดาปอยจังหวัดน่าน จะกล่าวถึงมะพร้าวสุ่ม คือมะพร้าวที่ประดับไปด้วยเครื่องไทยทาน ลูกมะพร้าวที่มีรูปลักษณะคล้ายกับเต้านมของมารดา มาเปรียบเทียบกับเพื่อพรรณนาให้เห็น

ถึงความสำคัญของเต้านมมารดาที่ให้ลูกได้ดื่ม
ดั่งตัวอย่าง

“มะพร้าวลุ่มนั้นตั้งดาสม
ตอบนมมารดาสองเต้า
ได้จับได้จมนมแม่นั้นแล้ว
พระนาคเจ้าตอบบังแทนคุณ
คุณนังคุณนงบ่ได้หายสูญ
ตอบบังแทนคุณคุณแม่เจ้าที่อ้อได้
จึงตัดลิ้นใจบวชหื้อแม่ขึ้น”
(สมฤทธิ์ สถาอุ่น)

ข้าวปั้นกล้วยหน่วย แทนกล้วยที่
มารดาเคี้ยวก่อนจะป้อนให้บุตร ในข้อนี้เป็นการ
แสดงให้เห็นถึงเรื่องพระคุณของมารดาที่คอยเคี้ยว
กล้วย หรือบดกล้วยให้ละเอียดก่อนจะป้อนให้ลูก
ซึ่งกล้วยนั้นถือว่าเป็นผลไม้ท้องถิ่น หาได้ง่าย มี
คุณค่าทางโภชนาการสูง ดั่งตัวอย่าง

“หลอนข้าวกับกล้วยตอบคุณข้าวม้าม
เรากินบ่จ่างแม่ก็ม้ามที่อ้อกิน
ตั้งชายตั้งหญิงเมื่อเรายามน้อย
กินข้าวบ่ตายมันข้าบ่ร่อย
เจ้าแม่น้อยเอากล้วยมาแอม
พระคุณของแม่บ่มีหยังเปรียบแหม
เจ้าสายรอมแปงพระคุณเพิ่นกว้าง
เลี้ยงลูกเลี้ยงหลานสมัยตอนนั้น”
(อภิรัตน์ รัตนศิลา)

เทียนเล่มบาท แทนพระคุณคบไฟ
ตอนมารดาอยู่เดือนไฟ ในอดีตไม่มีไฟฟ้าใช้ ภูมิ
ปัญญาของคนเมืองน่านจึงนิยมใช้คบไฟที่ทำมา
จากยางไม้ มาจุดเพื่อให้เกิดแสงสว่างในยามค่ำคืน
ผู้ประพันธ์จึงนำลักษณะของเทียนที่สามารถจุด

ส่องแสงสว่างได้มาเทียบเคียงกับคบไฟที่ให้ความ
สว่างในอดีต ดั่งตัวอย่าง

“ว่าเทียนเล่มบาทตอบคุณเชิงไฟ
ตามส่องเฮียดส่องไรเมื่อเรายามน้อย
กล้วยงมาขบขบตรีลูกน้อย
แม่ค่อยยงย้อยตามไฟส่องดู
แมวบ่ได้ลี้ยงบ่ได้กินหนู
กวงบ่มีรูหนูกับเข้า
ค่อยกินคำเมจจนแล้งข้าวแล้งน้ำ”
(เมืองดี เทพประสิทธิ์ (2))

ชั้นข้าวแล้ง เป็นสิ่งแทนการระลึกถึง
พระคุณพญานาคที่เป็นชื่อเรียกคนก่อนที่จะบวช
ตามตำนานทางพระพุทธศาสนาที่มีนาคแอบมา
บวช ต่อมาพระพุทธเจ้าให้ลาสิกขา นาคจึงขอฝาก
คำวานาคไว้ในพระพุทธศาสนา สืบมาจนถึง
ปัจจุบัน คนเมืองน่านจึงใช้คำว่าพระนาคเรียกผู้ที่
เตรียมตัวก่อนการบรรพชาอุปสมบท ดั่งตัวอย่าง

“ชั้นข้าวแล้งขึ้นแห่งปลาตาย
เอาใส่โตสายของสดของแห้ง
ตามคำโบราณเพิ่นว่าชั้นข้าวแล้ง
ของสดของแห้งหอมบั่วหอมแดง
จะทานไปหาพระญานาคนาคา
ก็เพื่อแลกเอาชื่อเสียงเรียงนาม
ค่อยไขบทความใส่หื้อพระนาคแก้ว
เป็นสายเป็นแนวมาเท่ามะเดื่อวันนี่”
(สมฤทธิ์ สถาอุ่น)

จากการวิเคราะห์บทขอดาปอย
จังหวัดน่าน ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น เปรียบเทียบกับ
เครื่องไทยธรรมประกอบงานบรรพชาอุปสมบท
แสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่นทางด้านสิ่งของ

เครื่องใช้ที่มีมาตั้งแต่สังคมโบราณ ได้แก่ เตียนนอน หมอนผา หมอนเหลี่ยม เตียนพันด้วยมือ ฯลฯ โดยสืบทอดในการใช้สิ่งของต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้สะท้อนผ่านบทชอดาปอยจังหวัดน่าน

(4) บทชอดาปอยจังหวัดน่าน ได้พรรณนาถึงเทวดาอารักษ์ทั้ง 4 ทิศ โดยความเชื่อของคนเมืองน่านจะตั้งแท่นพิธีทำทั้ง 4 ทิศ เพื่ออัญเชิญมารักษาคุ้มครองดูแลให้เกิดความเรียบร้อยตลอดทั้งงาน โดยในบทประพันธ์ได้บรรยายถึงเทวดาที่รักษา 4 ทิศ รวมถึงทิศด้านบนและทิศด้านล่าง รวม 6 ทิศ โดยเครื่องสังเวจจะทำเป็นกระทงพลีกรรม หรือสะตวงกาบกล้วย ข้างในกระทงบรรจุอาหาร และประดับด้วยช่อธงตามสีของทิศ เทวดาที่คอยดูแลแต่ละทิศประกอบด้วย ท้าวธตรฐ (ทิศตะวันออก) ท้าววิรุฬหก (ทิศใต้) ท้าววิรุฬปักข์ (ทิศตะวันตก) ท้าวเวสสุวรรณ (ทิศเหนือ) พระอินทร์ (ทิศเบื้องบน) และพระแม่ธรณี (ทิศเบื้องล่าง) ดังตัวอย่าง

“ท้าวทั้ง 4 น้อยว่ามี 4 คู่
ตั้งทั้งลุ่มทั้งบนน้อยว่ามี 6 อ้อ
ปีน่องอวอามานั่งเขานั่งซ้อง
แก้มบ่อจ้องมันล้งมาเปิง
ข้าวเม่นน้อยย่อมรดดาเหิง
สมเพราะสมเปิงแม่เดือนต้อเก็ง
ตีได้ถึงบ้านเจ้าพ่อเลี้ยง”
(เมืองดี เทพประสิทธิ์ (3))

จากการวิเคราะห์บทชอดาปอยจังหวัดน่าน ในด้านวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นปรากฏวิถีชีวิตการพึ่งพาภูมิปัญญาทางด้านหมอดำแยพื้นบ้าน การอยู่เดือนไฟของสตรีหลังการคลอดลูก สะท้อนศิลปวัฒนธรรมประเพณี พิธีบายศรีสู่ขวัญ

และสัญลักษณ์ที่พบในบายศรีสู่ขวัญ รวมถึงเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน ที่เกี่ยวเนื่องกับพิธีกรรมงานบรรพชาอุปสมบทของคนเมืองน่าน

3. อัตลักษณ์ท้องถิ่นด้านภาษาท้องถิ่น

บทชอดาปอยจังหวัดน่าน ปรากฏการใช้ภาษาท้องถิ่นเมืองน่าน หรือภาษาพื้นเมืองน่านในการประพันธ์บทชอตลอดทั้งเรื่อง โดยภาษาพื้นเมืองน่านหรือคำเมือง เป็นภาษาที่จัดอยู่ในกลุ่มภาษาตระกูลไทกะไต นิยมใช้แพร่หลายในเขตจังหวัดน่าน ผู้ประพันธ์บทชอพยายามเขียนคำศัพท์ให้ใกล้เคียงกับสำเนียงการออกเสียงให้มากที่สุด ภาษาพื้นเมืองน่านมีทั้งภาษาพูดและตัวอักษรเขียน เรียกว่าตัวเมืองหรืออักษรธรรม แตกต่างกันที่สำเนียงการออกเสียงที่เป็นอัตลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นจังหวัดน่าน ในบางบทมีพลวัตทางด้านของคำศัพท์ จากคำศัพท์พื้นเมืองน่าน เปลี่ยนเป็นคำศัพท์ไทยถิ่นกลาง ดังนี้

- (1) ใช้ศัพท์คำกริยาที่แสดงการมอบสิ่งใดสิ่งหนึ่งโดยคำว่า ทือ ใช้คำว่า ให้
- (2) นิยมใช้ศัพท์คำกริยาที่แสดงอาการกระทำ โดยคำว่า เขียะ/เขียะ ใช้คำว่า ทำ
- (3) นิยมใช้ศัพท์คำกริยาที่แสดงการนึกคิด โดยคำว่า กิด ใช้คำว่า คิด
- (4) นิยมเรียกตำแหน่งนักรบเมืองท้องถิ่น โดยคำว่า แคว้นเมือง ใช้คำว่า กำนัน แก่บ้าน ใช้คำว่า ผู้ใหญ่บ้าน

จากการวิเคราะห์บทชอดาปอยจังหวัดน่านในด้านภาษาท้องถิ่น ปรากฏการใช้ภาษาท้องถิ่นเมืองน่าน หรือภาษาพื้นเมืองน่านในการประพันธ์บทชอดาปอยตลอดทั้งเรื่อง ซึ่งแสดงถึงความเป็นอัตลักษณ์ลักษณะทางด้านสำเนียงภาษาที่มีใช้เฉพาะกลุ่มคนเมืองน่าน และมีเปลี่ยนแปลง

การบันทึกบทขอจากคำภาษาถิ่นเมืองน่านมาเป็น
คำภาษาไทยถิ่นกลางตามความนิยม

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาบทขอดาปอยเป็น
วรรณกรรมพื้นถิ่นจังหวัดน่าน ที่ใช้ขับร้องประกอบ
วงดนตรีสะล้อซอปิ่น ในงานบรรพชาอุปสมบทตาม
ท้องถิ่นเมืองน่าน พบอัตลักษณ์ 3 ด้าน ได้แก่

**1. อัตลักษณ์ท้องถิ่นด้านความเชื่อทาง
พระพุทธศาสนา** ในบทขอดาปอยจังหวัดน่าน
ปรากฏความเชื่อทางพระพุทธศาสนา อันเป็น
อัตลักษณ์ท้องถิ่นเมืองน่าน ได้แก่ ความเชื่อเรื่อง
บุญวาสนาที่เกิดมาเป็นผู้ชาย จึงสามารถเข้าพิธี
บรรพชาอุปสมบทได้ ความเชื่อเรื่องอานิสงส์
การถวายทานสิ่งต่าง ๆ และการมาช่วยจัดเตรียม
งานบรรพชาอุปสมบท

นอกจากนั้นยังกล่าวถึงวัตถุประสงค์
ของการถวายทาน 5 ประการ มีเพียงสำนวนบทขอ
ดาปอยจังหวัดน่าน ฉบับพ่อหนานเมืองดี
เทพประสิทธิ์ แต่งให้แม่ลำตวน สุวรรณภูคำ
จ.แพร่ (เมืองดี เทพประสิทธิ์ (2)) ระบุว่า
วัตถุประสงค์การถวายทานมี 6 ประการ ได้แก่
ถวายทานเอาไว้เป็นปัจจัยภายนอก ถวายไว้กับช่วง
แก้วทั้ง 3 หรือพระรัตนตรัย ถวายทานแต่เทวดา
ถวายทานให้สรรพสัตว์ ถวายทานให้คนตาย
และทำทานให้คนยากไร้ คนพิการ

ขณะเดียวกันยังพบการเปรียบเทียบ
เครื่องอัฐบริขารกับการทดแทนพระคุณบิดามารดา
ได้แก่ ผ้าผืนที่ 1 ผ้าสบง แทนพระคุณผ้าซิ่นของ
มารดา ผืนที่ 2 ผ้าอังสะ แทนพระคุณเสื้อชั้นใน
ของมารดาผืนที่ 3 ผ้าประคตเอว แทนพระคุณสาย
เข็มขัดของมารดา ผืนที่ 4 ผ้าจีวร แทนพระคุณ

เสื้อผ้าของมารดา ผืนที่ 5 ผ้ารัดอก แทนพระคุณ
ผ้าขาวม้าของมารดา และผืนที่ 6 ผ้าสังฆาฏิ แทน
พระคุณผ้าพาดไหล่ของมารดา

**2. อัตลักษณ์ท้องถิ่นด้านวิถีชีวิตชุมชน
ท้องถิ่น** ในบทขอดาปอยจังหวัดน่าน ปรากฏ
อัตลักษณ์ท้องถิ่นเมืองน่าน ได้แก่ การสร้างผาม
เปียง และการก่อเตาไฟ ในงานบรรพชาอุปสมบท
การถามตอบสิ่งต่าง ๆ รอบตัว เช่น จำนวนรูเต้า
ของมารดามีกี่รู สวรรค์มีกี่ชั้น แผ่นดินมีความหนา
เท่าไร แผ่นดินมีกี่ชั้น เส้นผมมีกี่เส้น เป็นต้น
ปรากฏบทประพันธ์การเปรียบเทียบเครื่องไทย
ธรรมกับการทดแทนพระคุณบิดามารดา การสร้าง
บายศรีสู่ขวัญแบบคนเมืองน่าน การปิดเคราะห์
ซึ่งอัตลักษณ์ด้านวิถีชีวิตชุมชนท้องถิ่นเมืองน่าน
เหล่านี้ สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาวิถีชีวิตของคน
เมืองน่านในอดีต และปรากฏความเชื่อเรื่องเทวดา
ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ พระอินทร์
พระพรหม ท้าวทั้ง 4 ทิศ หรือท้าวจตุโลกบาล

3. อัตลักษณ์ท้องถิ่นด้านภาษาท้องถิ่น
ในบทขอดาปอยจังหวัด จำนวนทั้ง 6 ฉบับ
สะท้อนอัตลักษณ์ทางด้านภาษาท้องถิ่นอย่างเด่น
ชัดเจน ตลอดจนทั้งการดำเนินเรื่องราวของ
บทขอดาปอยจังหวัดน่าน มีการใช้ถ้อยคำสำนวน
ภาษาพื้นเมืองน่านหรือภาษาคำเมือง ผู้ประพันธ์
บทขอพยายามเขียนคำศัพท์ให้ใกล้เคียงกับสำเนียง
การออกเสียงให้มากที่สุด ภาษาพื้นเมืองน่านมีทั้ง
ภาษาพูดและตัวอักษรเขียน เรียกว่าตัวเมืองหรือ
อักษรธรรม แตกต่างกันที่สำเนียงการออกเสียง ที่
เป็นอัตลักษณ์เฉพาะท้องถิ่นจังหวัดน่าน ภายหลัง
เกิดการเปลี่ยนแปลงคำศัพท์จากภาษาท้องถิ่นเมือง
น่าน เปลี่ยนไปใช้ภาษาไทยถิ่นกลาง ตามบริบท
สังคมยุคสมัยเปลี่ยนแปลงทางการปกครอง เช่นคำ

ว่า แคว้นเมือง เรียกว่า กำนัน แก่บ้าน เรียกว่า ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น

ขอดาปอยจังหวัดน่าน ถือได้ว่าเป็นวรรณกรรมท้องถิ่นที่ปรากฏอัตลักษณ์ท้องถิ่นเมืองน่านในหลากหลายมิติ ทั้งด้านความเชื่อทางพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตสังคมท้องถิ่น และภาษาท้องถิ่น เป็นมรดกทางวรรณกรรมที่สืบทอดมาแต่โบราณ ควรค่าแก่การศึกษาเรียนรู้และอนุรักษ์

อภิปรายผล

อัตลักษณ์ท้องถิ่นที่ปรากฏในบทขอดาปอยจังหวัดน่าน สอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับอัตลักษณ์ด้านทางสังคม (Social Identity) ของอภิญญา เฟื่องฟูสกุล (2543) ฉลาดชาย รมิตานนท์ (2550) นัทธนัย ประสานนาม (2550) รวมถึงนักวิชาการท่านอื่น ๆ กล่าวคือ สถานภาพทางสังคมที่บุคคลหรือกลุ่มบุคคลนั้นอาศัยอยู่ อันได้แก่ ภาษา ความเชื่อ ศาสนา เพศชาติพันธุ์ ฯลฯ ซึ่งในบทขอดาปอยจังหวัดน่าน ได้ปรากฏอัตลักษณ์ได้แก่ความเชื่อทางด้านพระพุทธศาสนา วิถีชีวิตท้องถิ่นชุมชน และภาษา ซึ่งล้วนแต่มีความสอดคล้องทางด้าน อัตลักษณ์ทางสังคมของกลุ่มบุคคลที่อาศัยอยู่ร่วมกันในเขตจังหวัดน่าน จึงเป็นเหตุปัจจัยให้อัตลักษณ์ดังกล่าวแสดงออกถึงความเป็นตัวตนของคนเมืองน่านผ่านบทขอดาปอยจังหวัดน่าน อัตลักษณ์ท้องถิ่นด้านความเชื่อทางด้านพระพุทธศาสนา ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

พระพุทธศาสนาเป็นสิ่งที่ศาสนิกชนคนเมืองน่าน ให้ความสำคัญยึดมั่นถือมั่นเป็นธรรมเนียมปฏิบัติสืบทอดต่อกันมา ทั้งนี้ปรากฏความเชื่อทางด้านอานิสงส์ของการทำบุญ เกิดการพรรณนาผ่านบทขอดาปอยจังหวัดน่าน โดยคนเมืองน่าน

เชื่อเรื่องบุญบาป และการสร้างกุศล เกิดความศรัทธาในพระพุทธศาสนา เชื่อเรื่องอานิสงส์ของการอุทิศบุญ สอดคล้องกับลำตวน สุวรรณภูคำ (2558, หน้า 183) ได้กล่าวว่า ผู้ใดที่ให้บุตรได้บวชในพระพุทธศาสนาจะมีอานิสงส์มาก และเสวยสุขอันอเนกได้นับพันปีทิพย์ ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงความ เป็นอัตลักษณ์ตัวตนของคนเมืองน่าน ที่มีพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจอย่างเข้มแข็ง ทั้งนี้อัตลักษณ์ท้องถิ่นวิถีชีวิตชุมชน เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นความเป็นอยู่ และภูมิปัญญาของคนเมืองน่าน โดยบทขอดาปอยจังหวัดน่าน แสดงเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน อันเป็นอัตลักษณ์ของคนเมืองน่าน เช่น เทียนสี หมากนับ สะลี หมอน ฯลฯ อีกทั้งแสดงให้เห็นภูมิปัญญาทางการแพทย์พื้นบ้านของหมอต้าแยในการทำคลอด การอยู่เดือนไฟหลังคลอดทารก การสร้างผามเปียง การก่อก่อนเส้าเตาไฟ ส่วนอัตลักษณ์ท้องถิ่นทางด้านภาษาท้องถิ่น เป็นสิ่งที่เด่นชัดในบทขอดาปอยจังหวัดน่าน เนื่องด้วยเป็นการพรรณนาเนื้อความด้วยภาษาพื้นเมืองน่านอันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น เนื่องด้วยตั้งแต่ยุคโบราณ นครน่านเป็นรัฐที่มีอาณาเขตปกครองเป็นของตนเอง มีภาษาพูดเป็นเอกลักษณ์แตกต่างจากสำเนียงภาษาล้านนา เชียงใหม่ ภาษาท้องถิ่นเมืองน่านจึงเป็นภาษาที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตัว

สิ่งที่น่าสนใจอีกประการจากการวิเคราะห์บทขอดาปอยจังหวัดน่าน คือพลวัตเรื่องทำนองการขับขอดาปอย กล่าวคือปกติแล้วบทขอดาปอยจะขับร้องประกอบทำนองเพลงดาดน่านและลับแลง มีเพียงสำนวนบทขอดาปอยจังหวัดน่านฉบับพ่อนานเมืองดี เทพประสิทธิ์ ที่แต่งให้แม่ลำตวน สุวรรณภูคำ จ.แพร่ (เมืองดี เทพประสิทธิ์

(2) ปราภฏทำนองดาดแพร่ ซึ่งแตกต่างจาก 5 ฉบั้บที่คั้่นพบ ผู้วิจัยสันนิษฐานว่่าการซั้บด้วย ทำนองดาดแพร่นั้่น เป็นเพร่าะว่่าทำนองดาดแพร่ ทำนองที่เป็่นเอกลั้กษณ์ของชาวจั้งหวัดแพร่ ปร่ะกอบกับแม่ล่ำควน สุวรรณภูค้ำ่า เป็นชาว จั้งหวัดแพร่ จั้งเกิดการปรึ้บเปลี่นทำนองจาก ทำนองดาดน่านหรือลั้บแลง เป็่นทำนองดาดแพร่ ตามควมณิยมของผู้ซั้บซอ

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

(1) นำอ้ตลั้กษณ์ที่ปราภฏในบทธอ ดาปอยจั้งหวัดน่าน ไปปรึ้บปร่ะยุกตึ้ใช้ในชีวิต ปร่ะจ่ำวันให้เกิถประโยชนั้้อย่างเหม่าะสม ทั้งยั้ง สำนองสร้่าควมภำคภูมิจั้ใจในอ้ตลั้กษณ์มรดก ทำงภูมิจั้ปัญญำคนเมือ่งน่าน

(2) นำเนือหาจากบทธอดาปอย จั้งหวัดน่าน ไปเทียบเค็ยงมุลเหตุที่มำของสั้งต่าง ๆ ได้อย่างเหม่าะสม รวมนั้งสำมรถเข้่าจั้จคิตควม เชือ่ในพระพุทศสำนง เช่น เรือ่องอนิสงส์กำร บรพพชำอุปสมบทและกำรควำยทำน เรือ่องเทวดำที่ เก็ยวข้องพระพุทศสำนง และเรือ่องสวรรคั้นรค เป็นตั้่น

(3) ศิลปินพั้นบ้ำนช่ำงซั้บซอล่งน่าน สำนองนำเนือหาบทธอดาปอยจั้งหวัดน่าน ไปใช้ ซั้บร้องในงำนบรพพชำอุปสมบท เพือ่เป็น กำรเผยแพร่เนือหาอ้ตลั้กษณ์ท้องถึ้นเมือ่งน่านที่ ปราภฏในบทธอดาปอยจั้งหวัดน่าน ให้สั้งคมได้รึ้บ ทรำบ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

(1) ควรรคึ้กำรพลวัตทำงด้ำน เนือหา ที่ปราภฏในบทธอดาปอยจั้งหวัดน่าน และ

เปรียบเทียบกำรเปลี่นแปง พลวัตในธรรมนิยม กำรเร็ยเร็ยงเนือหาของบทธอดาปอยจั้งหวัดน่าน ได้แก่ อนิสงส์ในงำนบรพพชำอุปสมบท กำรเทียบเค็ยงเรือ่องไทยธรรคัมกับพระคุมบิตำ มำรดำ กำรอุทิสกุศลของกำรควำยทำน และควมเชือ่เรือ่องเทวดำในพระพุทศสำนง

(2) ควรรคึ้กำรเก็ยวกับพลวัตทำงด้ำน วิธณธรรคัม คำนิยมกำรใช้บทธอดาปอยจั้งหวัดน่าน ในงำนพิธีบรพพชำอุปสมบทในพระพุทศสำนง และเปรียบเทียบบทภำทหน้ำที่ของบทธอดาปอย จั้งหวัดน่าน ในสั้งคมยุคคิต และในสั้งคมยุค ปจั้จบุ้บ

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2544). *สรุปผลการสัมมนาทาง วิชาการระดับภูมิภาคเอเชียอาคเนย์เรื่อง “ท่วงทำนองร้อยกรองไทในอุษาคเนย์”*. กรุงเทพฯ: กองวรรณกรรมและ ปรวัตศำสตร์ กรมศิลปำกร.

จักรี ศรีมุงคุด. (2547). *อ้ตลั้กษณ์ในวรรณกรรม เพลงเพือ่ชีวิตของพงษัลลิตี คั้มภีร*. (วิทยำนิพนธ์ กศ.ม.). มหำสำรคำม: มหำวิทยำลัยมหำสำรคำม

ฉลัดชำย รมีตำนนท. (2550). *แนวคิตใน กำรคึ้กำรอ้ตลั้กษณ์ควมเป็นไท*. กรุงเทพฯ: มหำวิทยำลัยเทคโนโลยั้พระจอมเกล้าธนบุรี.

นั้ทชนั้ย ปร่ะสำนงนām. (2550). *เพศ ชำดิพั้นธุ์และ ปัญหำเก็ยวกับอ้ตลั้กษณ์ในภำพยนตร์เรือ่อง Touch of Pink*. กรุงเทพฯ: มหำวิทยำลัย ธรรมศำสตร์.

ยุรฉัตร บุญสุนิต. (2546). *ลักษณะความสัมพันธ์ของวรรณกรรมกับสังคมในพัฒนาการวรรณคดี*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

ลำดวน สุวรรณภูค้ำ. (2558). *กำขอสละล้อป็นวรรณศิลป์แผ่นดินล้านนา*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สมคิด นันต๊ะ. (2558). *กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดน่าน*. (งานวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย). น่าน: วิทยาลัยสงฆ์นครน่าน.

สาทิต แทนบุญ. (2542). *อัตลักษณ์ในวรรณกรรมนิราศของหมื่นพรหมสมพัตสร (นายมี)*. (วิทยานิพนธ์ กศ.ม.). มหาสารคาม: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สุจรรยา โชติช่วง. (2554). *การศึกษาสภาพการพัฒนาอัตลักษณ์และเอกลักษณ์ของสถานศึกษาสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาพิษณุโลกเขต 1. (ค้นคว้าอิสระ กศ.ม.)*. พิษณุโลก: มหาวิทยาลัยนเรศวร.

อภิญา เพ็องฟูสกุล. (2543). *อัตลักษณ์ (identity) : การทบทวนทฤษฎีและกรอบแนวคิด*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

เอกสารส่วนบุคคล

พระสมุห์บรรพต ญาณวิโส
เมืองดี เทพประสิทธิ์ (1)
เมืองดี เทพประสิทธิ์ (2)
เมืองดี เทพประสิทธิ์ (3)
สมฤทธิ สถาอูน
อภิรัตน์ รัตนศิลา

